

Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій: Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції. – Суми: «Мрія» ТОВ, 2011. Т. 1. – С. 269-272.

УДК 387.01

І. І. Коновальчук,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Акмеологічні засади освітньої інноваційної діяльності

У статті проведено аналіз можливостей акмеологічного підходу у дослідженні й розвитку професіоналізму інноваційної діяльності педагогів як однієї з ключових умов успішності реалізації інновацій у загальноосвітніх навчальних закладах.

У статье проведен анализ возможностей акмеологического подхода в исследовании и развитии профессионализма инновационной деятельности педагогов как одного из ключевых условий успешности реализации инноваций в общеобразовательных учебных заведениях.

In the article the analysis of possibilities of acmeological approach in investigating and development of professional innovative activities of teachers as one of the most crucial conditions for successful realization of innovations in public schools is conducted.

Інноваційні процеси, які активізувалися в загальноосвітніх навчальних закладах України, вимагають високого рівня професіоналізму, гуманістичної спрямованості, особистісної і професійної зрілості педагога.

Вивченням закономірностей і механізмів розвитку особистості у професійній діяльності займається акмеологія – наука про досягнення людиною найвищих вершин у життєдіяльності та самореалізації.

Теоретико-методологічні засади акмеології розкриті в працях Б. Ананьєва, В. Бехтерева, О. Бодальова, Н. Рибнікова. Акмеологічні засади розвитку професіоналізму обґрунтовані О. Анісімовим, О. Бодальовим, В. Гладковою, А. Деркачем, В. Зазикіним, Н. Кузьміною, С. Пальчевським, А. Реаном та ін. Акмеологічної моделі педагога розроблені Г. Даниловою, О. Дубасенюк, Г. Кримською, В. Максимовою, В. Панчук.

В акмеологічних дослідженнях виявлені особистісні кореляти новаторства, систематизовані й описані акмеологічні методи й технології інноваційної діяльності [1, с. 168].

Разом з тим значний потенціал акмеологічного підходу недостатньо використовується в організації інноваційних освітніх процесів. Тому метою нашого дослідження є обґрунтування можливостей акмеологічного підходу у розвитку професіоналізму інноваційної діяльності педагогів як однієї з

ключових умов успішності реалізації інновацій у загальноосвітніх навчальних закладах.

Аналіз теоретичних і прикладних напрацювань акмеології уможливило спрогнозувати продуктивність її методів у вдосконаленні засобів інноваційної діяльності, розвитку інноваційного потенціалу педагогів. Аргументами вірогідності такого припущення виступає співставлення концептуальних положень педагогічної інноватики та педагогічної акмеології про сутність та шляхи досягнення професіоналізму педагогічної діяльності.

По-перше: інноваційну та акмеологічну педагогічні діяльності поєднує їх гуманістична спрямованість на створення умов для самореалізації особистості, свободи соціальної, наукової і професійної творчості.

По-друге: суб'єктний характер інноваційної діяльності пов'язаний з розвитком особистісних структур педагога (цінностей, смислів, цілей, моральних позицій), і їх перебудова неминуче впливає на зміну виконавчих структур діяльності – способів, засобів діяльності і, отже, зовнішніх результатів діяльності [2, с. 24]. Єдність розвитку особистісних і виконавчих структур забезпечує професіоналізм суб'єкта інноваційної діяльності.

По-третє: інноваційна діяльність здійснюється фахівцем у період зрілості особистості і є одночасно умовою розвитку такої зрілості, оскільки саме в ній усвідомлюються результати педагогічної діяльності як суб'єктивно прийняті суспільні цінності.

По-четверте: ведучим, смислоутворювальним мотивом інноваційної діяльності є мотив саморозвитку й самоактуалізації – прагнення максимально реалізувати свій потенціал як особистості й професіонала.

По-п'яте: моделі, технології, засоби і механізми досягнення акме й інноваційної діяльності багато в чому типові й пов'язані з індивідуальною та колективною творчістю за змістом і результатами.

У комплексі завдань як загальної так і прикладної акмеології також чітко простежується проблематика досліджень безпосередньо пов'язаних з можливістю розв'язання низки питань організації інноваційної діяльності загальноосвітніх навчальних закладів.

У системі завдань акмеології, що визначені С. Пальчевським, актуальними в ракурсі досліджень інноваційної діяльності вважаємо: виявлення шляхів самореалізації особистості та розкриття її творчого потенціалу; розробка акмеологічних концепцій формування професійної самосвідомості; опис й аналіз феноменології акме-форм у життєдіяльності людини; аналіз руху по шляху самовдосконалення та формування професійної майстерності; в'яснення, наскільки професійний розвиток веде за собою екзистенціально-особистісний; розробка механізмів формування в особистості фахової мотивації; дослідження діяльності окремих колективів як цілісної системи; розробка методичного інструментарію діагностики рівня професіоналізму як окремого фахівця, так і трудового колективу [3, с. 20-21].

Акмеологічний підхід представляє собою систему загальнометодологічних та конкретних акмеологічних принципів. Виділимо найбільш важливі з них з позиції аналізу особливостей становлення й

розвитку професіоналізму педагога як суб'єкта інноваційної діяльності.

Принцип комплексності націлений на інтеграцію знання про різні якості, властивості й стани людини й різних систем, в яких вона здійснює свою життєдіяльність. Розробка комплексного підходу пов'язана з ім'ям Б. Ананьєва, який сформулював завдання цілісного підходу до вивчення людини та інтеграції знань про неї як суб'єкта діяльності, суб'єкта спілкування, суб'єкта пізнання, кожному із яких властива якісна специфіка способів організації і здійснення діяльності, спілкування, пізнання [4, с. 201].

Повне уявлення про суб'єктні чинники ефективності інноваційної діяльності можна одержати шляхом комплексного вивчення всіх тих особистісних якостей і внутрішніх механізмів, без яких неможливе здійснення педагогом інноваційних за характером професійних функцій.

А. Маркова в якості критеріїв професіоналізму визначає: прагнення розвивати себе як професіонала; внутрішній локус професійного контролю; усвідомлення в повному обсязі рис і ознак професіонала, розвинута професійна свідомість, цілісне бачення образу себе як майбутнього професіонала; розвиток людиною себе засобами професії, самокомпенсація відсутніх якостей та ін. [5, с. 40-41].

Принцип системності в акмеології дозволяє розкрити зміст професійного розвитку особистості як акмеологічної системи. Застосування системного підходу в дослідженні освітніх інновацій обумовлено метою встановити системний, взаємозалежний характер ефективності інновацій і рівня професіоналізму суб'єктів інноваційного процесу.

Суб'єктний підхід проголошується як парадигмальний для акмеології (К. Абульханова, В. Асєєв, А. Брушлинський, А. Огнев та ін), розглядається як головний, визначальний.

Одна з основних особливостей педагогічних інновацій полягає в тому, що вирішальну роль на всіх етапах інноваційного процесу відіграє суб'єктивний фактор. Проблема суб'єкта в наш час актуалізувалась тому, що технократичні концепції виявилися не зовсім продуктивними у вирішенні задач інноваційного розвитку суспільства.

А. Пригожин головною характеристикою суб'єкта інновацій визначає його діяльнісну самосвідомість. Суб'єкт це діяч, який здатний до вибору типу діяльності, конкретної ролі для себе серед інших суб'єктів, до вироблення власних цілей і засобів для їх досягнення [6].

Аналіз інноваційної діяльності відносно її суб'єкта дозволив виділити її механізм – саморозвиток. М. Лапін визначає методологічний статус інноваційної діяльності як метадіяльності, що змінює рутинні компоненти репродуктивних видів діяльності. На їх зміну і спрямована перш за все інноваційна діяльність [7].

Принципи психологічного детермінізму і розвитку що розроблені в психології (К. Абульханова, Л. Анциферова, В. Асєєв, А. Брушлинський, В. Мерлін, С. Рубінштейн), також мають виражений акмеологічний зміст.

Професіонали, які здійснюють інноваційний процес, відчують на собі багатократно посилений вплив соціальних перетворень, так як включені в

нього і соціально, і професійно. Особистісну зрілість не можна розглядати як одного разу досягнутий і незмінний рівень розвитку. Адаптованим можна бути тільки до конкретного суспільства, зрілим – тільки в контексті певних соціальних норм і цінностей. Особистісна зрілість – це включеність в постійний процес саморозвитку, спрямований на досягнення адекватного соціального функціонування та самоактуалізацію [2, с. 75].

В акмеологічних дослідженнях проголошується методологічний принцип вивчення два рівноцінних об'єкта – людину і діяльність. Один з авторів теорії інноваційної діяльності В. Лазарев наголошує, що розвиваючись як суб'єкт діяльності людина стає все більш універсальною, а значить – більш вільною у виборі цілей і способів їх досягнення. Вона виявляється здатною рефлексивно відноситися до своєї діяльності й виходити за її рамки. Але тоді весь процес психічного розвитку має бути представлений як формування універсального суб'єкта вільної творчої діяльності, а кожен етап цього процесу – як становлення якісно нового суб'єкта, у якого знімаються будь-які раніше існуючі обмеження [8].

Аналіз основних завдань та методологічних принципів акмеології уможливило зробити ряд висновків.

Обґрунтоване використання принципів і методів акмеології уможливило розв'язання низки актуальних проблем інноваційної діяльності. З іншого боку, осмислення наукових та практичних здобутків інноватики з методологічних позицій акмеології дозволяє збагатити науковий апарат акмеології, розширити її об'єктне поле. Ресурси акмеологічного підходу відповідають завданням розвитку інноваційного потенціалу педагога, мотивів самореалізації в професії. Методологічні принципи акмеології є теоретичною основою для розробки моделей і технологій розвитку професіоналізму педагога як суб'єкта інноваційної діяльності.

Перелік використаної літератури

1. Акмеология: Учебное пособие / А. Деркач, В. Зазыкин. – СПб.: Питер, 2003.– 256 с.
2. Карпова Ю. А. Введение в социологию инноватики: Учебное пособие / Ю. А. Карпова. – СПб.: Питер, 2004. – 192 с.
3. Пальчевський С. С. Акмеологія: навч. посібник для студ. вищих навч. закладів / С. С. Пальчевський. – Київ: Кондор, 2008. – 398 с.
4. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания: Избранные психологические труды: В 2-х т. / Б. Г. Ананьев. – Т. 1. – М.: Педагогика, 1980. – 327 с.
5. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М.: Знание, 1996. – 508 с.
6. Пригожин А.И. Нововведения: стимулы и препятствия (Социальные проблемы инноватики) / А.И. Пригожин – М.: Политиздат, 1989. – 271с.

7. Лапин Н. И. Системно-деятельностная концепция исследования нововведений / Диалектика и системный анализ / Н. И. Лапин – М., 1986. – 286 с.
8. Лазарев В. С., Коноплина Н. В. Деятельностный подход к проектированию целей педагогического образования / В. С. Лазарев, Н. В. Коноплина // Педагогика. – 1999. – № 6. – С. 12-19.